

बीउआलु उत्पादक समुह /संस्था परिचालन

१. बीउ आलु उत्पादन समुह /संस्था-एक परिचय

१.१ भूमिका

विगतमा बीउ आलु उत्पादन को लागि विभिन्न आलु उत्पादन प्रणालीहरू लागु गरिएको थियो । ती प्रणालीहरूको आ-आफ्नै विशेषता भएतापनि तिनिहरूलाई सन्चालन गराउन ठुलो आर्थिक तथा प्राविधिक लगानी गराउन परेको हुनाले निरंतरता पाउन सकेन । फलस्वरुप आलु अनुसन्धान तथा विकास कार्यक्रमले विगतका कमि कमजोरीलाई केलाई बीउ आलु उत्पादनकोलागि “सहभागी प्रणाली” मा आधारित “बीउ आलु उत्पादक समुह /संस्था” को अवधारणा अघि साऱ्यो । जस अर्न्तगत आलु खेती हुन सक्ने सम्भाव्य स्थानमा बीउ उत्पादन तर्फ ईच्छुक कृषकहरूलाई परिचालन गरी उनीहरूकै श्रोत,साधन र सक्रिय संलग्नतामा बीउ आलु उत्पादक समुह/संस्थाको स्थापनागरी बीउ आलु उत्पादन तर्फ उत्प्रेरित गरायो । सोही बमोजिम हाल देशभरी, बीउ आलु उत्पादक समुह /संस्थाहरू बीउ आलु उत्पादन तथा वितरणमा सक्रिय रहेकाछन् ।

१.२ बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्था भनेको के हो ?

बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्था भन्नाले आलु खेती हुन सक्ने सम्भाव्य स्थानहरूमा गुणस्तरयुक्त बीउ आलु उत्पादन गरी देशमा बिद्यमान स्वस्थ बीउ आलुको मागलाई केही हद सम्म आपूर्ती गर्ने लक्ष्य लिएर त्यस स्थानका ईच्छुक कृषकहरू संगठित भई उनीहरूकै श्रोत, साधन र सक्रिय संलग्नतामा सन्चालनहुने गरी बनेको समुहलाई जनाउंछ । यस्ता समुहले सम्बन्धित निकाय (जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा सहकारी कार्यालय) बाट वैधानिकता प्राप्तगरे पछि, संस्थामा परिणत हुने गर्दछ ।

१.३ समुह/संस्थाको आवश्यकता किन ?

आलु खेती र बीउ आलु उत्पादन कार्य बढी खर्चीलो हुन्छ र यसबाट उचित प्रतिफल लिनको लागि रोपाई देखी भण्डारण तथा त्यसको विक्री वितरण सम्म ठुलो श्रोत र साधनका आवश्यकता पर्दछ । जस्ले गर्दा बहुसंख्यक गरीब कृषकहरू यसमा संलग्न हुने साहस गर्दैनन् । खासगरी बीउ आलु उत्पादन गर्दा गुणस्तरमा निकै महत्व दिनु पर्ने र गुणस्तर कायम गर्नको लागि बेला बेलामा सम्बन्धित निकायबाट प्राविधिक सहयोगको आवश्यकता पर्ने गर्दछ, जुन व्यक्तिगत कृषकलाई सहजै उपलब्ध नहुन पनि सक्छ ।

यसरी बीउ आलु उत्पादन कार्यमा सहभागी कृषकहरूले बीउ आलु उत्पादन कार्य प्रभावकारीरुपमा सन्चालन गर्न र त्यसबाट समुचित फाईदालिन कृषकहरू संगठित हुन आवश्यक देखिन्छ । अतः कृषकहरूको बीउ आलु उत्पादन प्रतिको चाहना र खांचोलाई समेटी उनिहरूको आवश्यकता उनिहरूबाटै पूर्ति गराउन बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थाले एउटा प्रभावकारी भूमिका खेल्न सक्दछ ।

किनभने:

- व्यक्तिगत कृषकभन्दा समुह बलियो हुन्छ र जोखिमपूर्ण कार्य गर्न सक्षम हुन्छ ।
- समुह /संस्थामा बस्नाले अरुसंग मेलमिलापका साथ कामगर्न सम्भव हुन्छ जस्लेगर्दा एकलैले गर्न नसक्नेकाम सजिलैसंग पूरा हुनसक्छ । जस्तै:बीउ आलुको भण्डारणमा,बजार व्यवस्थापनमा आदि ।
- समुह/संस्थामा बसेर बीउ उत्पादन गर्दा कृषकहरूको प्रविधी पालना, गुणस्तर कायम गर्ने आदि उत्तरदायित्वलाई जागरण गराउंछ । उनीहरूको एकअर्काबाट विभिन्न कुरा सिक्दै जान्छन् । जस्ले गर्दा प्रत्येक कृषकमा सिपको विकास हुदै जान्छ ।
- बीउआलु उत्पादक कृषकहरूको लागि बीउ उत्पादन, भण्डारण र बजार व्यवस्थापनमा आईपरेका समस्याहरूको सामुहिक समाधानकोलागि बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थाले एउटा सामुहिक थलोको रुपमा काम गर्न सक्छ ।
- बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थामा कार्यक्रम बनाउदा कृषकहरूको सहभागिता शुरुदेखिनै निश्चित भएको हुदा त्यसको कार्यान्वयन ब्यवहारिक भई बढी प्रभावकारी हुन जान्छ ।

- कृषकहरूले उत्पादन गरेको गुणस्तरयुक्त बीउआलु बहुसंख्यक कृषक समक्ष पुर्याउन बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्था एक सक्षम माध्यम हुन सक्दछ ।
- सक्षम बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थाले आफ्नो सदस्यहरू लगायत प्रभावक्षेत्रका कृषकहरूलाई समेटी आवश्यक सेवा र टेवाकोलागि सम्बन्धित निकाय लाई आवश्यक दवाव पनि दिन सक्दछ ।
- बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्था सक्रिय र सक्षम हुँदै गएपछि समुहका सदस्यहरूमा व्यावसायिक शीप बृद्धि हुँदै जान्छ ।
- सरकारी, गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्रदानहुने सेवा र सहूलियतहरू व्यक्तिको तुलनामा समुह मार्फत बढी प्रभावकारी ढंगबाट उपभोग गर्न सक्षम हुन सक्दछ ।
- समुह सदस्यको नाताले सदस्यहरूले सामुहिक तवरले लाभ लिन सक्दछन् ।

२ बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थाको संरचना र कार्य विभाजन

२.१ संरचना र कार्य विभाजन

बीउ आलु उत्पादन समुह/संस्थाको सर्वोच्च अंग साधारण सभा हुन्छ र यही सभाले कार्यकारीणी समितिको गठन गर्दछ । कार्यकारीणी समितिले साधारण सभाको निर्देशन अनुसार विभिन्न उप समितिको गठन तथा कार्य विभाजन गरी कार्य सन्चालन गर्दछ ।

२.१.१ कार्यकारीणी समितिको गठन र कार्य विभाजन

कार्यकारीणी समितिको आकार समुहमा सदस्यहरूको संख्या, समुहले लिएको उद्देश्य तथा कार्यमा निर्भर गर्दछ । र यसलाई विधानले प्रष्ट्याएको हुनु पर्दछ । बीउ आलु उत्पादन तथा विक्री वितरणको उद्देश्य लिई खोलिएको समुहहरूमा ७ देखि ९ जना सम्मको कार्यकारीणी समिति उपयुक्त हुने देखिएको छ तर समुहमा सदस्यसंख्या सानो भएमा ५ जना सम्मको कार्यकारीणी समिति गठन गर्न सकिन्छ ।

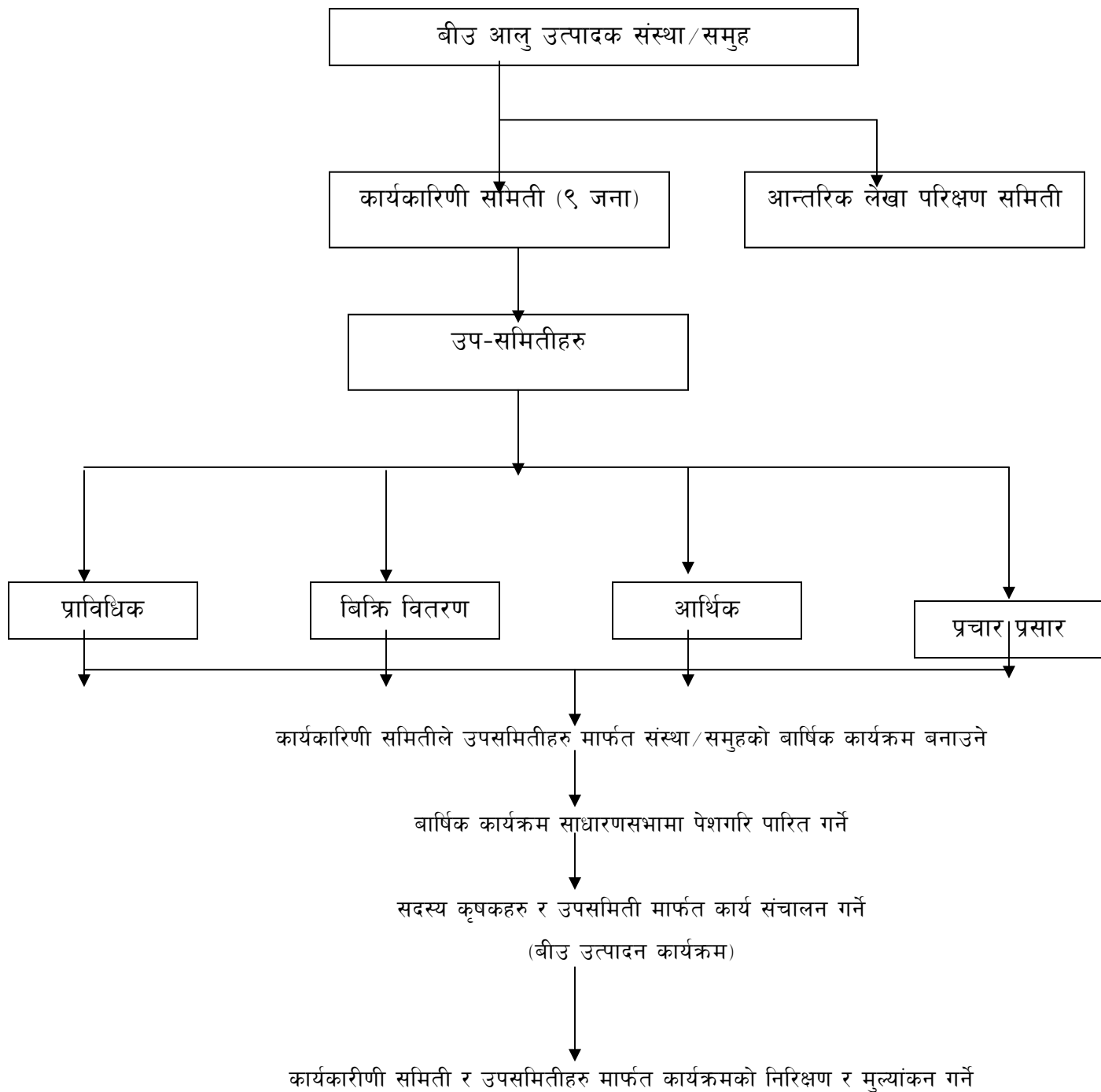
कार्यकारीणी समितीको बनौट (५ जना)
अध्यक्ष
सचिव
कोषाध्यक्ष
सदस्य: प्राविधिक
सदस्य: विक्रि वितरण

कार्यकारीणी समितीको बनौट (९ जना)
अध्यक्ष
उपाध्यक्ष
सचिव
कोषाध्यक्ष
सदस्य: प्राविधिक
सदस्य: विक्रि वितरण
सदस्य: आर्थिक
सदस्य: प्रचार प्रसार
सदस्य: साधारण

पदाधिकारी कस्तो हुनु पर्दछ ?

कार्यकारीणी समितिको गठन गर्दा सदस्यहरूले हरेक पदका लागि उपयुक्त व्यक्तिको चयन गर्न विशेष ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । किनकी समुहको सफलता एंव असफलताको नेतृत्व दिने व्यक्तिहरूमा धेरै मात्रामा निर्भर हुन्छ । जस्तै, नेतृत्व दिन सक्ने, सकृय तथा निष्पक्ष, जनसम्पर्क गर्न सक्ने, मृदुभाषी, सहयोगी भावना भएको, नैतिकवान, इमान्दार आदि गुण भएको व्यक्तिलाई पदाधिकारीमा नियुक्ति हुनु पर्दछ । कोषाध्यक्षमा लेखपढ सक्ने र लेखा राख्न सक्ने व्यक्ति छान्नु पर्दछ । विषयगत कार्यकारीणी सदस्यहरू जस्तै प्राविधिक, विक्रि वितरण, आर्थिक र प्रचार प्रसार सदस्य सम्बन्धित विषयमा अधिरुची राख्ने सदस्य हुनु पर्दछ ।

बीउआलु उत्पादन संस्था/समुह संचालन प्रकृया

कार्यकारीणी समितीको काम कर्तव्य र अधिकार

- समुह /संस्थाले गर्नुपर्ने काम समुह/संस्थाको नामबाट गराउने ।

- मुल समितीले कुनै पधाधिकारिको पद बिचमा रिक्त हुन आएमा मुल समितिका सदस्यहरुमध्ये मनोनित (नियुक्ती) गर्ने ।
- उप समितिको गठन तथा कार्य बिभाजन गर्ने ।
- बिभिन्न उप-समितिहरुको काममा समन्वय ल्याउने ।
- उपसमिती हरुले गरेको कार्यहरुको कामको मुल्याङ्कन तथा अनुगमन गर्ने ।
- समस्या र बिबादहरुको समाधान गर्ने ।

आन्तरिक लेखा परिक्षण समिती:

दर्ता भएका समुह/संस्थालाई वार्षिक लेखा परिक्षण गराउन सहयोग होस् भन्ने उद्देश्यले आन्तरिक लेखा परिक्षण समितीले संस्थाले गरेको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबार र हिसाब किताब ब्यबस्थित ढंगले पारदर्शी बनाई राखेको छ कि छैन भन्ने निगरानी गर्दछ । यस समितीमा ३ जना सदस्य रहन्छन् । जसमध्ये एकजना संयोजक हुन्छ । यस समितीको गठन सधारण सभाले गर्दछ ।

उप-समितीहरुको बनौट:

प्रत्येक उप-समिति ३ सदस्यीय हुन्छ जसमध्ये १ जना कार्यकारीणीबाट र २ जना सधारण सदस्यहरुबाट चुनिन्छन् । ३ जना सदस्यहरु मध्ये १ जना संयोजक बनाईन्छ ।

(क) प्राविधिक उप -समिति

कस्तो ब्यक्तिलाई प्राविधिक उप - समितीमा संलग्न गराउने ? :

- खेतिपातीमा राम्रो अनुभव भएको,
- सिकौं र सिकाउँ भन्ने भावना भएको ,
- समय दिन सक्ने ।

काम कर्तव्य र अधिकार

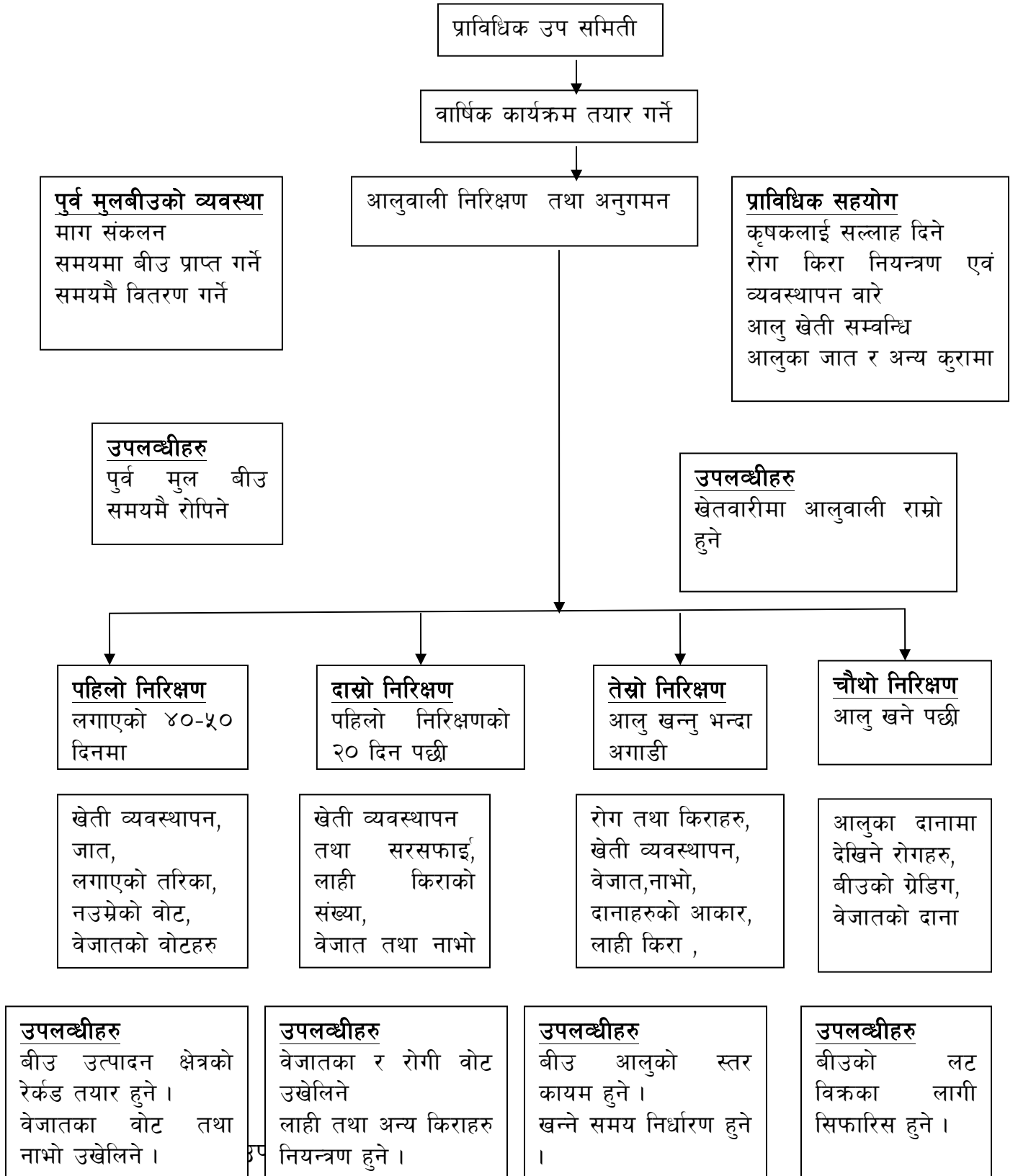
प्राविधिक उप- समितिले निम्न बमोजिम काम गर्न पर्नेहुन्छ :

- कृषकलाई श्रोत बीउ उपलब्ध गराउने,
- कृषकलाई प्राविधिक सहयोग जुटाउने,
- समुहमा पारीत बीउआलु गणस्तर नियमावलि अनुसार बीउको निरिक्षण तथा अनुगमन गर्ने

प्राविधिक उपसमितीले उपरोक्त कार्यहरु (चित्र न.२) पुरागरी कार्यकारीणी तथा सदस्य कृषकहरु लाई सबै जानकरी उपलब्ध गराउंदछ । जस्को आधारमा कार्यकारीणीले बीउको गुणस्तर तोक्ने तथा अन्य आवश्याक निर्णयहरु लिन्छ । प्राविधिक उप समितिले सिफरिस गरेको बीउमात्र बिक्री वितरणकोलागि भण्डारण गरिन्छ ।

चि.न २

प्राविधिक उप समितीको काम र कर्तव्य

कस्तो ब्यक्तिलाई प्रचार प्रसार उप -समितीमा संलग्न गराउने ?:

- दौडधुप गर्न सक्ने ,

- सजिलै घुलमिल गर्न सक्ने खालको ,
- आफुले सिकेको जानेको कुरा अरुलाई संभाउन बुझाउन सक्ने ,
- केही गरौं भन्ने भावना भएको ।

काम कर्तव्य र अधिकार :

यस उप-समितिको मुख्य उद्देश्य समुहमा उत्पादन हुने गुणस्तर युक्त बीउ तथा उन्नत प्रविधिको प्रचार प्रसार गर्ने हो ।

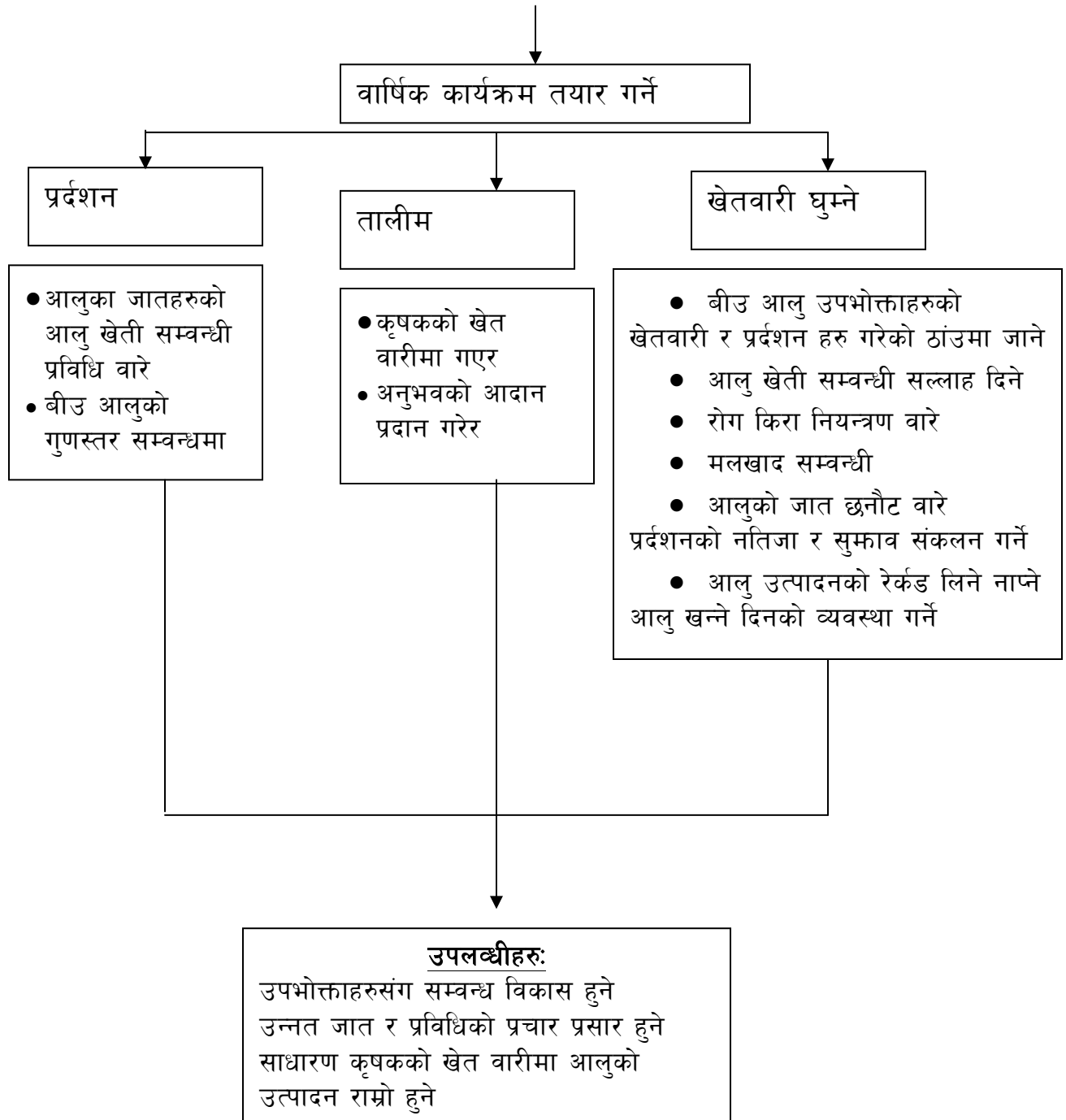
प्रचार प्रसार उप-समितिले निम्न बमोजिमको काम गर्नु पर्ने हुन्छ । (हेर्नुहोस् चित्र न.३):

- प्रदर्शनीहरू सञ्चालन गर्ने ,
- कृषकहरूलाई तालिमको ब्यवस्था मिलाउने ,
- समुह भन्दा बाहिरका कृषकहरूको बारी पनि घुमी (निरिक्षण गरी) आवश्यक सर सल्लाह दिने ।

चित्र नं . ३

प्रचार प्रसार उप समितीको काम र कर्तव्य

प्रचार प्रसार उप समिती

(ग) विक्री बितरण उप-समिती

कस्तो ब्यक्तिलाई विक्री बितरण उप-समितिमा संलग्न गराउने ?

- दौडधुप गर्नसक्ने ,

- विभिन्न निकायहरूसंग सम्बन्ध राख्न सक्ने,
- बजार सम्बन्धि केही अनुभव भए बेश ।

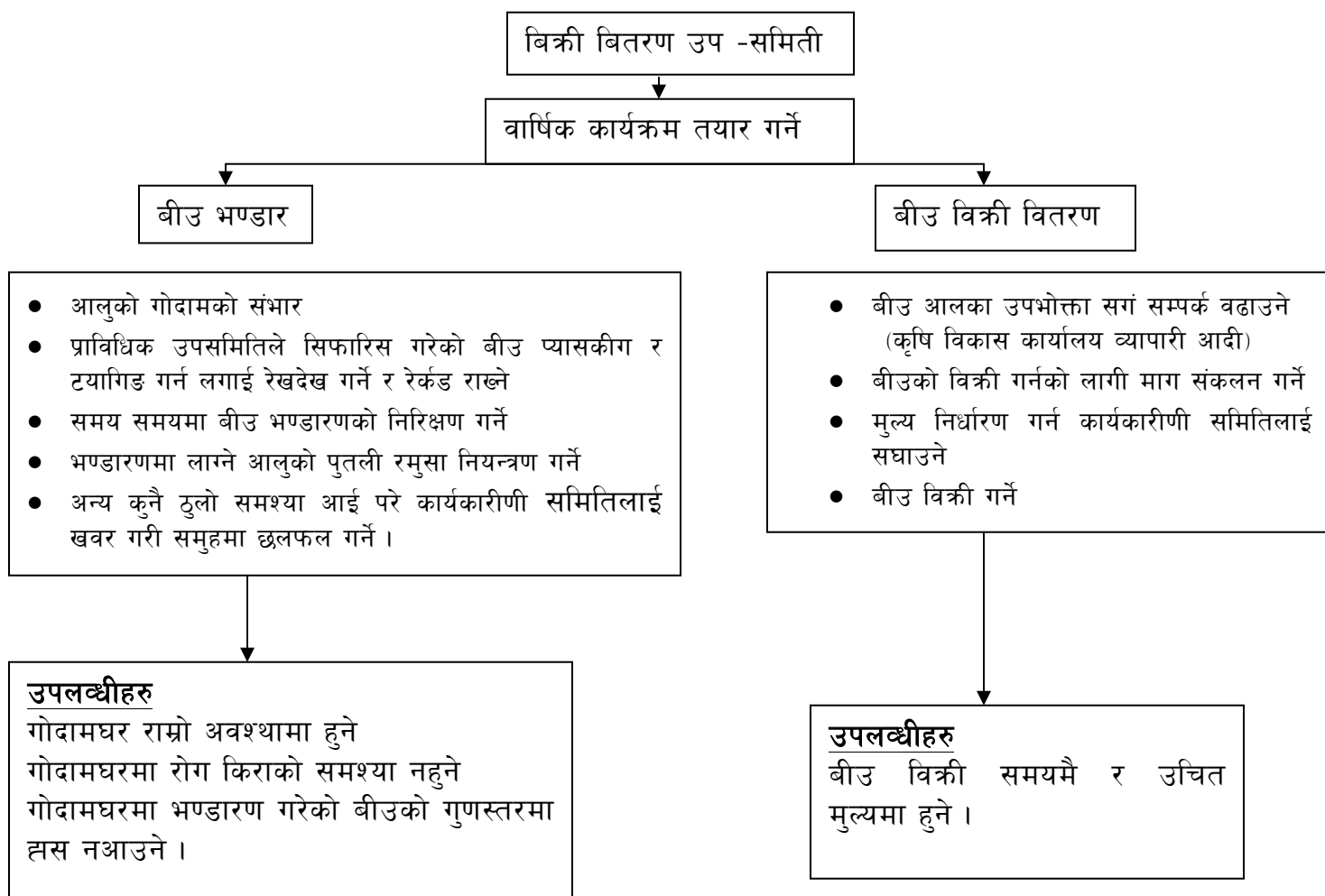
काम कर्तव्य र अधिकार :

यस समितिको मुख्य काम निम्न बमोजीमको हुन सक्दछ : (हेर्नुहोस चित्र नं .४)

- कृषकहरुद्वारा उत्पादित आलुको भण्डारण ब्यवस्था मिलाउने ,
- बजार भाउको लेखाजोखा गर्ने ,
- भण्डारण गरेको वीउको बजार ब्यवस्था मिलाउने ।

चित्र नं .४

बिक्री बितरण उप -समितीको काम र कर्तव्य

(घ) आर्थिक उप -समिति

कस्तो व्यक्ति लाई आर्थिक उप-समितिमा संलग्न गराउने ?:

- चनाखो तथा ईमान्दार ,

- हिसाब किताब राख्न जान्ने ,
- कोष संकलन गर्न आवश्यक कार्यक्रम सन्चालन गर्न सक्ने ।

काम कर्तव्य र अधिकार:

आर्थिक उप-समितिले निम्न बमोजीम कार्य गर्नु पर्ने हुन्छ : (हेर्नहास् चित्र नं ५)

- समुहको विभिन्न कार्यक्रम सन्चालनका लागि कोष सन्चालन गर्ने ,
- उठेको कोषको लेखा राख्ने ,
- समुहको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबारको लेखा राख्न तथा लेखा परिक्षण गराउन कोषाध्यक्षलाई मद्दत गर्ने ।

चि. न. ५

आर्थिक उप -समितीको काम र कर्तव्य

